

АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯ СОХАСИДА ХУҚУҚ

Саидмурадов Н.Н.

Сурхондарё вилояти юридик техникуми ўқитувчиси
Термиз, Сурхондарё, Ўзбекистон
E-mail: n.saidmuradov@gmail.com

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада ахборот технологиянинг ривожланиши, мамлакатимизда бу борада олиб борилаётган ислохотлар, мазкур соҳанинг моҳияти ва мазмуни, шунингдек, бу борада ҳуқуқни қўллаш амалиёти тўғрисида фикрлар ва мулоҳазалар юритилган. Шунингдек ахборот технология соҳасида ҳуқуқни қўллаш борасида кенг хорижий тажриба ўрганилган. Ушбу таҳлиллар натижасида Ўзбекистонда ахборот технология соҳасида ҳуқуқни қўллаш истиқболлари юзасидан бир қанча таклиф ва тавсиялар берилган.

***Калим сўзлар:** Трансформация, кибер жиноят, ахборот хавфсизлиги, рақамли ҳукумат.*

ПРАВО В СФЕРЕ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ

Саидмурадов Н.Н.

Преподаватель Сурхандарьинский областной юридический техникум
Термез, Сурхандарья, Узбекистан
E-mail: n.saidmuradov@gmail.com

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается развитие информационных технологий, проводимые в нашей стране реформы, сущность и содержание данной сферы, а также практика право применения в данной сфере. Также был изучен обширный зарубежный опыт в области информационных технологий. В результате этого анализа был сделан ряд предложений и рекомендаций относительно перспектив применения информационных технологий в Узбекистане.

***Ключевые слова:** трансформация, кибер преступность, информационная безопасность, цифровое правительство.*

LAW IN THE FIELD OF INFORMATION TECHNOLOGY

N.N.Saidmuradov

Lecturer of Surkhandarya Regional Law College

Termez, Surkhandarya, Uzbekistan

E-mail: n.saidmuradov@gmail.com

ABSTRACT

This article discusses the development of information technology, the ongoing reforms in our country, the essence and content of this area, as well as the practice of law enforcement in this area. Extensive foreign experience in the field of information technology was also studied. As a result of this analysis, a number of proposals and recommendations were made regarding the prospects for the use of information technologies in Uzbekistan.

Keywords: Transformation, cybercrime, information security, digital government.

КИРИШ

Маълумки 21 аср технолигия замонидир, айнан шу орқали жахоннинг ривожланган мамлакатлари ўзининг иқсодий-ижтимоий соҳаларини юксалтиришда мазкур соҳадан тўғри ва оқилона фойдаланиши натижасида уларнинг жамиятига кучли туртки бўлиб хизмат қилмоқда. Бинобарин, технологияларга асосланиб дунёнинг етакчи мамлакатлари авваламбор жамияти сўнгра шу орқали иқтисодиёти ҳамда ижтимоий салохиятини барқарорлигига эришиб келмоқда. Шунингдек, ҳозирда жахон интренет тармоқлари орқали тобора оммалишиб бораётган даромад топишнинг турли усуллари ривожланиб кетиши бунга яққол мисол бўла олади.

Бугунги кунда даромад топиш ва иқтисодий мустақил бўлиш бу ҳар бир инсоннинг ва шу орқали жамиятнинг энг асосий эҳтиёжи десак ҳам хато қилмаган бўламиз. Шундай экан ўтган асрда бу эҳтиёж яъни инсонларнинг даромад топиши жамият ва мамлакатнинг барқарорлик индекси бўлиб хизмат қилган бўлса, ҳозир ҳам бу қарашлар ўзгаргани йўқ, фақатгина замон талабига мос равишда бунинг шакллари ўзгариб бормоқда.

Шулардан келиб чиқиб, ҳозирги ривожланган мамлакатлар технология асри қонуниятига амал қилиб, ҳар бир давлат сиёсий, ижтимоий-иқтисодий ҳаётини тўғри йўлга қўйиш ҳамда барқарорлигини таъминлашнинг ягона йўли “технологиялар” бўлиб қолмоқда. Шу сабабли, давлатлар бошқаруви,

иқтисодий ва ижтимоий функцияларини рақамлаштириш (технологик трансформация қилиш), олдин хошиш-истагига боғлиқ бўлган бўлса, ҳозирда бу жараёни тadbик этиш хаётий эхтиёж сифатида қаралмоқда.

Шунингдек, технологияларнинг ташкил этувчи асосий омили бу барча ижтимоий соҳаларни ахборотлаштириш ва ахборот тизими ҳисобланади.

ахборотлаштириш — *юридик ва жисмоний шахсларнинг ахборотга бўлган эҳтиёжларини қондириши учун ахборот ресурслари, ахборот технологиялари ҳамда ахборот тизимларидан фойдаланган ҳолда шароит яратишининг ташкилий ижтимоий-иқтисодий ва илмий-техникавий жараёни;*

ахборот тизими — *ахборотни тўплаш, сақлаш, излаш, унга ишлов бериш ҳамда ундан фойдаланиш имконини берадиган, ташкилий жиҳатдан тартибга солинган жами ахборот ресурслари, ахборот технологиялари ва алоқа воситалари. [1]*

Шу билан бирга, жамиятнинг ижтимоий соҳаларини ахборотлаштириш ва буни тизимли равишда олиб борилиши учун жамиятнинг барча жабхаларида ахборот эркинлигини таъминлаш талаб этилади, ҳамда бунинг ижросини бевосита ҳукумат ўз зиммасига олиши даркордир, бу борада ҳукуматимиз томонидан **“Ахборот олиш кафолатлари ва эркинлиги тўғрисида”** қонун қабул қилинган, унга кўра **Ахборот олиш кафолатлари** - *хар бир фуқаронинг ахборот олиш ҳуқуқи кафолатланади. “Ҳар кимнинг ахборотни излаш, олиш, тadbқиқ этиш, узатиш ва тарқатиш ҳуқуқи давлат томонидан ҳимоя қилинади”* деб мазкур қонуннинг 3-моддасида белгиланган. [2]

Бинобарин, жамиятимизга технологияларни кириб келиши, мамлакатга ижтимоий соҳаларини ва иқтисодий барқарорликни таъминлаш билан биргаликда табиийки, бу соҳада давлат, жамият ва шахснинг моддий ва маънавий манфаатларига зарар етказувчи хатарли омиллар ҳам кириб келади, ҳозирда бу омилларни “кибер жиноят” деб юритилиши оммалашиб бормоқда.

“Кибер жиноят” - бу ахборот соҳасида ҳуқуқбузарлик (жиноят) содир этилиши ҳисобланади. Мазкур ҳуқуқбузарликнинг объекти сифатида, моддий (иқтисодий ва молиявий), маънавий (мафкуравий, ғоявий, ахлоқий ва бошқалар) ҳамда жамиятнинг бошқа хаётий салоҳиятларини ҳисоблаш мумкин.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДЛАР

Ахборот-технология соҳасидаги жиноятлар ҳам тобора ривожланиб бормоқда, яқин келажакда ҳуқуқ нормаларида белгиланган аксар ҳуқуқбузарлик

элементлари вертуал жабхага кўчиб ўтиши ҳам мумкин, бу фикр hozirda фантастик қарашлар эмас, балки жаҳон виртуал олами, hozirda хар бир жамиятнинг шу жумладан бизда ҳам ижтимоий муносабатга айланиб бормоқда. Ушбу муаммолар сифатида халқаро тажрибадан келиб чиқиб, ахборот-технология соҳасида жинойтчиликнинг кўйидаги турлари оммалашган, хусусан, зарарли (вирус) бўлган дастурларни тарқатиш; шахсий паролларни бузиш; банк карталарининг рақамлари ва бошқа реквизитларини ўғирлаш; интернет фойдаланувчиларининг шахсига оид бўлган маълумотларни уларнинг рухсатсиз олиш ва ғаразли мақсадларда фойдаланиш (фишинг) ҳамда ҳуқуққа хилоф равишда, тухмат, порнографик, миллий, ирқий ва диний адоват кўзғатишга қаратилган шунингдек, экстремистик ва террористик ғояларни тарғиб қилувчи маълумотларни тарқатиш каби жинойтларни кўрсатиш мумкин.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

“Кибер жинойт”лар hozirda асосан, жаҳон интернет майдонида оммалашган бўлиб, ижтимоий тармоқлар (фейсбук, телеграмм ва бошқалар) орқали амалга оширилиб келинмоқда. Бир қарашда таъкидланган жинойт фаолиятларни амалга ошириш воситаси аниқдек (интернет тармоғи), ҳамда бу муммони хал қилиш учун ушбу тармоқни чеклаш орқали жинойтларга барҳам берилиши каби чоралар қўллаш осон бўлиб туюлиши мумкин, бироқ бунга жамиятнинг эркин ахборот олиш ҳуқуқи ҳамда ахборот-технология соҳасининг чегараланиши эҳтимоли, “кибер жинойт” билан курашишда маълум бир тўсиқларни яратиш келмоқда.

Шу билан бирга мазкур жинойтни содир этувчи шахс ва ундан зарар кўрувчи (жабрланувчи)лар бошқа-бошқа бошқа давлатларда эканлиги ушбу жинойт билан самарали курашишга тўсиқ бўлаётганлиги, ҳамда бу каби тўсиқларни енгиб ўтиш мақсадида давлатлараро ҳамкорлик жуда муҳим рол ўйнайди ва ўз самарасини беради, бунга яққол мисол қилиб, Европа кенгаши томонидан 2001 йил 23-ноябрда **“Компьютер ахбороти соҳасида жинойтлар”** (ETS) тўғрисида 185-сонли Будапешт конвенцияси қабул қилиниб, мазкур конвенция доирасида европа иттифоқига кирувчи ҳамда кирмайдаган лекин бундан манфаатдор бўлган давлатлар (АҚШ ва Япония) ўртасида ахборот хавфсизлиги борасида ҳамкорликни йўлга қўйишган. [3]

Ушбу конвенция, жаҳон тарихида кибер жинойтчиликка қарши курашишга доир биринчи халқаро норма ҳисобланади ва бу борада аъзо давлатларнинг худудида амалга оширилаётган ахборот хавфсизлиги доирасида айрим махсус

органларига ахборот соҳасида қатор ваколатлар берилган, шунингдек, мазкур конвенцияда кибер жинойтчиликнинг қўйидаги асосий турлари белгиланган:

1. Ахборот тизими ва хавфсизлигини бузиш;
2. Компьютер технологиялари орқали фирибгарлик ва тамагирлик жинойтлари;
3. Порнографик (педофилия) билан боғлиқ материалларни тарғиб (тарқатиш) қилиш;
4. Муаллифлик ва қўшмуаллифлик ҳуқуқларини бузишга қаратилган ҳуқуқбузарлик.

Шунингдек, таъкидланган конвенцияга аъзо бўлган давлатларга, ваколатли қилиб белгиланган органга, ахборот тизими юзасидан маълумотларни тақдим қилиш; ҳар бир аъзо давлат миллий қонунчилигида бу борада тегишли нормаларни киритиши, соҳа провайдерлари томонидан ахборотларни назорат қилиш ва бошқа турдаги қатор мажбуриятларни юклайди.

Шулар қаторда, мазкур конвенция доирасида 2002-йилда 1-сонли баённома қабул қилиниб, унга кўра, миллий, ирқий ва диний адоватни қўзғатишга қаратилган ҳуқуқбузарликлар, “кибер жинойтлар”нинг турлари билан кенгайтирилди. Шунингдек, мазкур конвенцияга айрим халқаро ташкилотлар жумладан, “Internet Society” (халқаро интернет ҳамжамияти), “Electronic Frontier Foundation” (АҚШ), Cyber-Rights & Cyber-Liberties (Буюк Британия) ва Kriptopolis (Испания) ўзининг қаршиликларни билдиришиб, унга кўра ушбу конвенция, хусусий коммуникацияларни (ахборот тизимини) дахлсизлигини бузилишига хизмат қилиши ва бу чоралар самарасиз эканлигини эътироз билдиришганлар. Миср эса ўзининг ахборот хавфсизлигини таъминлаш учун “Facebook” ва “Twitter” каби ижтимоий тармоқларини таъқиқлаш (қора рўйхатга киритиш) орқали ахборот хавфсизлиги доирасида чораларни қўллади. *Бундай вазиятда халқаро интернет тармоқлари 7 кун ичида судга мурожаат қилиши мумкин.*

Хозирда, жаҳонда, асосан тажрибали хаккерлардан (*хаккер – бу компьютер-ахборот мутахассиси ва уни тизимини четлаб ўтиши маҳоратида эга шахс*) ташкил топган “REvil” ва “DarkSide” номли “кибер жинойт” уюшган гуруҳлар мавжуд, мазкур жинойт гуруҳларнинг асосий йўналиши фирибгарлик ва тамагирлик йўллари орқали маблағларни қўлга киритишдир [4].

Мазкур жинойт гуруҳларнинг фаолияти асосан Европа ва АҚШ ҳудудларида олиб борилиши аниқланган, МДХ давлатларида ҳозирги кунда буларнинг фаолияти кузатилмаган.

Жумладан, юртимизда ҳам жаҳон давлатлари қаторида, технологик соҳасини кенг тадбиқ қилишни асосий вазифа сифатида белгилаш мақсадида **“Рақамли иқтисодиёт ва электрон ҳукуматни кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида”** Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори қабул қилиниб, мазкур қарор билан рақамли иқтисодиёт ва электрон ҳукуматни янада ривожлантиришнинг куйидаги қўшимча вазифалари этиб белгиланди:

“2023 йилга келиб рақамли иқтисодиётнинг мамлакат ялпи ички маҳсулотигаги улушини 2 бараварга кўпайтиришни назарда тутган ҳолда, шу жумладан ишлаб чиқаришни бошқаришда ахборот тизимлари комплексини жорий қилиш, молиявий-хўжалик фаолиятда ҳисобот юритишда дастурий маҳсулотлардан кенг фойдаланиш, шунингдек, технологик жараёнларни автоматлаштириш орқали уни жадал шакллантириш;

2020-2021 йилларда барча соғлиқни сақлаш муассасалари, мактаблар ва мактабгача таълим ташкилотларини, шунингдек, қишлоқлар ва маҳаллаларни юқори тезликдаги интернет тармоғига улаш ҳамда алоқа хизматлари сифатини оширишни кўзда тутган ҳолда мамлакатнинг рақамли инфратузилмасини тўлиқ модернизация қилиш ва замонавий телекоммуникация хизматларидан барча ҳудудларда фойдаланиш имкониятини таъминлаш;

2022 йилга қадар электрон давлат хизматлари улушини 60 фоизгача етказишни назарда тутган ҳолда давлат ахборот тизимлари ва ресурсларини яратиш ҳамда интеграция қилиш, давлат маълумотлар базаларидаги ахборотларни унификация қилиш, шунингдек, давлат хизматларини кўрсатиш тартиботларини оптималлаштириш ва тартибга солиш орқали электрон ҳукумат тизимини ривожлантириш;

дастурий маҳсулотларни ишлаб чиқариш ва технологик майдончалар яратиш орқали «рақамли тадбиркорлик»ни ривожлантириш, 2023 йилга келиб ушбу соҳадаги хизматлар ҳажмини 3 бараварга ошириш ва уларнинг экспортини 100 миллион долларга етказиш;

таълим тизимининг барча босқичларида рақамли технологияларни кенг жорий этиш ва замонавий иқтисодиёт учун зарур бўлган рақамли билимларнинг даражасини ошириш, таълим инфратузилмасини такомиллаштириш, шунингдек, «Беш ташаббус» лойиҳасини амалга ошириш доирасида 2022 йилга қадар республиканинг барча ҳудудларида рақамли билимларга ўқитиш марказларини очиш” каби вазифалар белгиланди. [5]

Шунингдек, бу борада, **“Рақамли Ўзбекистон — 2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида**

Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони қабул қилинди, унда 2020 — 2022 йилларда ҳудуд ва тармоқларни рақамли трансформация қилиш дастурлари амалга оширилиши белгиланди, шундингдек, мазкур Фармон билан:

“аҳоли пунктларини интернет тармоғига улаш даражаси, шу жумладан кенг полосали уланиш портларини 2,5 миллионгача кўпайтириш, 20 минг километр оптик-толали алоқа линияларини қуриш ва мобил алоқа тармоқларини ривожлантириш орқали 78 фоиздан 95 фоизга етказилиши;

ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг турли соҳаларида 400 дан ортиқ ахборот тизимлари, электрон хизматлар ва бошқа дастурий маҳсулотлар жорий этилиши;

587 минг нафар кишини, шу жумладан «Бир миллион дастурчи» лойиҳаси доирасида 500 минг нафар ёшларни қамраб олиш орқали компьютер дастурлаш асосларига ўқитиш ташкиллаштирилиши;

иқтисодиётнинг реал сектори тармоқларидаги корхоналарда бошқарув, ишлаб чиқариш ва логистика жараёнларини автоматлаштириш бўйича 280 дан ортиқ ахборот тизимлари ва дастурий маҳсулотлар жорий этилиши;

ҳудудларда ҳокимлар, давлат органлари ва ташкилотлар ходимларининг рақамли саводхонлигини ва малакасини ошириш, уларни ахборот технологиялари ва ахборот хавфсизлиги бўйича ўқитиш учун тегишли олий таълим муассасалари бириктирилади ҳамда уларнинг 12 минг нафар ходими ахборот технологиялари соҳасида ўқитилиши” назарда тутилган. [6]

Албатта бу Фармон ва унинг доирасида қилинган ишлар, мамлакатимиз технология асрида жаҳон мамлакатлари ўртасида муносиб ўрин эгаллашга ҳамда юртимизнинг ижтимоий-иқтисодий салоҳиятини янада ривожланиши учун олдинга босилган қадам бўлиб хизмат қилади.

Шу ўринда таъкидлаш жоизки, технологиянинг ривожланиши ҳамда жамиятга фойда беришининг асосий кафолатларидан бири бу ахборот хавфсизлигидир, бу мавзу мамлакатимизда сўнги йилларда ўйлантираётган саволлардан бири бўлиб қолмоқда, чунки мазкур ҳаф-хатар билан самарали курашишда биздан оқилона қарор қабул қилиш лозим бўлмоқда, бундай қарорни қабул қилиш таъбийки осон эмас, чунки бир тарафдан технология - бу замон талаби бўлса, иккинчи томондан эса ахборот хавфсизлиги унинг ажралмас қисми ҳисобланади, технологиянинг асосий жихати бу унинг тўсиқларсиз эркин ривожланиши яъни жамият уни хавф-хатар деб қабул қилиб, қатъий назорат қилмоқчи бўлса у ривожланмайди балки орзу хавас бўлиб

қолавереди, агарда бунга бепарво бўлса у жамиятга салбий таъсир қилиш эҳтимоли юқори бўлади, қисқа қилиб айтганда бошқариб бўлмас офатга айланиб қолиши ҳам мумкин.

Шу муносабат билан, *“Ахборот технологиялари ва коммуникацияларининг жорий этилишини назорат қилиш, уларни ҳимоя қилиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”* Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори қабул қилиниб, мазкур қарор билан, “ахборот соҳасида ягона давлат сиёсати рўёбга чиқарилишининг самарадорлигини ошириш, телекоммуникация, ахборот ва киберхавфсизликни таъминлаш соҳасидаги назорат тизимини янада такомиллаштириш мақсадида:

Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлигининг, Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлиги ҳузуридаги Алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари соҳасида назорат бўйича инспекцияни, Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлигининг Ахборот хавфсизлиги ва жамоат тартибини таъминлашга кўмаклашиш марказини тугатиш тўғрисидаги таклифи маъқулланди.

Шунингдек, умумий штат бирлиги 198 нафар, шу жумладан ҳудудий бўлинмаларда — 110 нафар бўлган Ўзбекистон Республикаси Ахборотлаштириш ва телекоммуникациялар соҳасида назорат бўйича давлат инспекцияси;

давлат унитар корхонаси шаклида техник кўмаклашиш маркази;

Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлигининг «Хавфсиз шаҳар» жамоат тартибига кўмаклашиш маркази ташкил этилиши.

Ўзбекистон Республикаси Ахборот технологиялари ва коммуникацияларини ривожлантириш вазирлигининг Ахборот хавфсизлиги ва жамоат тартибини таъминлашга кўмаклашиш марказининг бўшаётган 135 нафар штат бирлиги Марказга ўтказилиши қарор қилиниб, уларга қўйидаги вазифалар юклатилди:

Давлат инспекцияси:

алоқа, ахборотлаштириш ва телекоммуникация технологиялари, даврий босма нашрларни тарқатиш соҳасида қонун ҳужжатлари, норматив ҳужжатлар

ва давлат стандартлари талабларига риоя қилиниши устидан давлат назоратини амалга ошириш;

ўз ваколати доирасида почта алоқаси, ахборот технологиялари ва телекоммуникациялари хизматларининг сифатли тақдим этилиши, даврий босма нашрлар, фонограммалар, аудиовизуал асарлар ва ЭҲМ учун дастурлар тарқатилишида истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш чораларини таъминлаш устидан давлат назоратини амалга ошириш;

фонограммалар, аудиовизуал асарлар, ЭҲМ учун дастурлар тарқатишда муаллифлик ҳуқуқлари соҳасидаги қонун ҳужжатларига ва норматив ҳужжатларга риоя қилиниши устидан давлат назоратини амалга ошириш;

норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларига мувофиқ давлат органлари ва ташкилотлари, шунингдек, бошқа ташкилот ва идораларда «Электрон ҳукумат» тизимида инфратузилмани ривожлантириш ва ахборот-коммуникация технологияларидан самарали фойдаланилиши устидан давлат назоратини амалга ошириш;

иш ва бошқарув жараёнларини автоматлаштириш, интеграллашган ахборот тизимларини, маълумотлар узатиш ва алмашишнинг идоралараро тармоқларини жорий этиш ва улардан фойдаланиш, давлат ахборот ресурслари интеграцияси, шу жумладан, электрон давлат хизматлари кўрсатиш самарадорлиги;

«охирги миля» тамойили бўйича Интернет тармоғидан кенг полосали фойдаланишни, мультисервис алоқа тармоқлари технологияларини, мобил алоқа бозорини, бошқа замонавий телекоммуникация хизматларини, шунингдек, почта алоқаси хизматларини ва даврий босма нашрлар тарқатишни кенгайтириш йўли билан телекоммуникация инфратузилмасини ривожлантириш устидан давлат назоратини амалга ошириши;

Марказнинг вазибалари:

ахборот хавфсизлигига ҳозирги вақтдаги таҳдидлар тўғрисидаги маълумотларни йиғиш, таҳлил қилиш ва тўплаш, давлат органлари ва ташкилотлари ахборот тизимлари, ресурслари ва маълумотлар базаларига ноқонуний кириб олиш ҳолатларининг олдини олишни таъминлайдиган самарали ташкилий ва дастурий-техник ечимларни тезкор қабул қилиш бўйича тавсиялар ва таклифлар ишлаб чиқиши;

қонун бузувчиларни, ахборотлар маконидаги рухсатсиз ёхуд бузувчи ҳаракатларни амалга оширишда фойдаланиладиган методлар ва воситаларни таҳлил қилиш, идентификациялашда телекоммуникациялар тармоқларининг

операторлари ва провайдерлари, ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари билан ҳамкорлик қилиши;

ахборотлаштириш объектларида аппарат воситалари ва дастурий маҳсулотларни, ахборот-коммуникация технологиялари, телекоммуникация жиҳозлари ва бошқа техник воситаларни аттестация, экспертиза ва сертификациядан ўтказилиши;

давлат органлари ва ташкилотлари ахборот тизимлари ва ресурслари ахборот хавфсизлиги сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда кўмаклашиши;

давлат ахборот тизимлари ва ресурслари, шунингдек, Интернет тармоғи миллий сегментининг ахборот хавфсизлигини таъминлаш соҳасидаги норматив-ҳуқуқий базани такомиллаштириш бўйича таклифлар ишлаб чиқиши;

Интернетнинг миллий фойдаланувчиларини Интернет тармоғи миллий сегментида ахборот хавфсизлигига пайдо бўлаётган таҳдидлар тўғрисида ўз вақтида хабардор қилиш, шунингдек, ахборотларни ҳимоя қилиш бўйича маслаҳат хизматлари кўрсатиши” белгиланди. [7]

ХУЛОСА ВА ТАКЛИФЛАР

Мамлакатимизда, ахборот-технология соҳасида ҳуқуқни қўллаш борасида, мазкур соҳада тизимли ишлар олиб бориш, ахборот хавфсизлиги, ҳуқуқ субъектларига тегишли бўлган маълумотлар дахлсизлигини таъминлаш ва бошқа концептуал йўналишларни белгиловчи, шунингдек, бу соҳани мамлакатимизга манфаатли бўлиб хизмат қилишини таъминлашга қаратилган қонун лойиҳасини ишлаб чиқилишига ҳам тақазо қилмоқда.

Хозирда қонун нормаларимиз бу соҳани кенг қамраб олинмаганлиги, бир вақтлар қабул қилинган айрим қонун нормаларимиз технологик тенденция билан таққослаганда манаван эскириб бораётганлигини кузатиш мумкин.

Мисол қилиб, хозирда вертуал оламда қимор ва фирибгарликка оид бўлган ҳуқубузарликларни олсак бўлади, чет мамлакатларда жойлашиб асосан спорт ўйинларининг натижаларига асосланган қимор ўйинлари, шунингдек, ижтимоий тармоқлар орқали турли ёлғон асосланган тарғибот материаллари орқали, шахсларни онгига таъсир этиб уларнинг маблағларини ўзлаштириш каби жинойтлар айниқса ёшлар ўртасида оммалашиб бормоқда, шунингдек, айрим ижтимоий тармоқ платформалари орқали жамиятнинг манавий руҳиятига таъсир этувчи контентлар тобора авж олмоқда.

Бу борада, гарчи Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 168-модда **“Фирибгарлик”** [8], Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексининг 191-модда. **“Қимор ва таваккалчиликка асосланган бошқа ўйинлар”** [9], каби ҳуқуқ нормалари белгиланган бўлсада, юқорида мисол келтирганимиздек, мазкур жиноятнинг субъекти (ҳуқуқбузар) чет давлатида жойлашганлиги, уни фуқарога нисбатан содир этган ҳуқуқбузарлиги учун жавобгарликка тортилиши имконсиз бўлмоқда, оқибатда ҳуқуқбузарликнинг мазкур шакллари жамиятимизда тобора оммалашмоқда.

Бу каби омиллар билан ҳозирданок, жаҳон амалиётидан келиб чиқиб, тегишли қонун нормалар қабул қилиниши, бундай омиллар билан кураша олиш иммунитетини ҳосил қилиш талаб этилмоқда, гарчи етакчи мамлакатлар бу борада тажрибаси анча кўплигини эътироф этиш лозим.

Шу билан бирга, ахборот-технология соҳасида, ҳозирда жаҳонда мамлакатимиз технологияни ўзлаштирувчи давлат ролида намаён бўлмоқда, (балки шунинг учун ҳам бу билан боғлиқ ҳуқуқбузарликда тажрибасиз бўлаётгандирмиз), бироқ, бу соҳани келгусида яратувчи мамлакатлар қаторида бўлиш мақсадини кўзлаб, шу каби устувор вазифаларни олдимизга қўйишимиз лозим (шунда ушбу соҳадаги хаф-хатарларни назорат қилиш энгилроқ кечиши мумкин), бунда, фақатгина ушбу соҳага катта сармоя киритиш билан чегараланиб қолмасдан, бу йўналишда етук кадрлар тайёрлаш уларни мазкур йўналишда қўллаб-қувватлаш, давлатнинг асосий мақсадларидан бири бўлиши керак, шундагина технология асрига монанд бўлишимиз, жамиятимизнинг иқтисодий, ижтимоий ва бошқа соҳаларида янада каттароқ ўзгаришлар рўй бериши мумкин.

Бунинг исботи сифатида, дунёнинг етакчи мамлакатлари Хитой, Малайзия, Япония ва Европанинг бир қатор мамлакатлари, шу асргача бўлган аксар ижтимоий-иқтисодий муаммоларини айнан технологияларга таяниши, уларни ишлаб чиқиши ва ундан оқилона фойдаланиши натижасида ҳозирги қўринишига келди десак муболаға бўлмайди.

Умуман олганда, мамлакатимизда технологияларни кенг жорий қилиш ва ҳаётга тадбиқ этиш билан биргаликда мазкур соҳадаги ҳуқуқбузарликларни (жиноятларни) олдини олиш ва бундай хатарларга тайёр туриш, технологик замон талаби ҳисобланади, албатта бу соҳадаги барча криминоген элементларни мутлоқ олдини олишни имконияти бўлмасада, лекин уни ижобий мувозанатда назорат қилиш давлатнинг ҳуқуқ-тартибот функциясидан келиб чиқиб, бу борада мунтазам тарзда юқори динамикада тизимли ишлар олиб

талаб этилади, акс холда бу имкониятлар жамиятни таназулга учрашишигача хам олиб келувчи омил бўлиб хизмат қилиши мумкин. Хулоса ўрнида, ахборот технология соҳаси том маънода, бу маълум бир жамиятни тезда ривожланишига катта туртки бўлиб хизмат қилиши ёхуд жамиятнинг кушандасига хам айланиши мумкин десак бўлаверади.

REFERENCES

1. Ахборотлаштириш тўғрисида ўзбекистон Республикаси қонуни 560-II-сон 11.12.2003 йил.
2. Ахборот олиш кафолатлари ва эркинлиги тўғрисида Ўзбекистон Республикаси қонуни 400-I-сон 24.04.1997 йил.
3. Компьютер ахбороти соҳасидаги жиноятлар (ETS) тўғрисида 185-сонли Будапешт конвенцияси 23.11.2001 йил.
4. [wikipedia.org/wiki/Преступление в сфере информационных технологий](https://wikipedia.org/wiki/Преступление_в_сфере_информационных_технологий)
5. Рақамли иқтисодиёт ва электрон ҳукуматни кенг жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори ПҚ-4699-сон, 28.04.2020 йил.
6. “Рақамли Ўзбекистон — 2030” стратегиясини тасдиқлаш ва уни самарали амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони, ПФ-6079-сон 05.10.2020 йил.
7. Ахборот технологиялари ва коммуникацияларининг жорий этилишини назорат қилиш, уларни ҳимоя қилиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида, Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори, ПҚ 4024-сон, 21.11.2018 йил.
8. Ўзбекистон республикасининг жиноят кодекси, 22.09.1994 йил.
9. Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси, 22.09.1994 йил.